

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Ярослав ЛАЗУР

«_____» _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітня програма	Право
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія філософії держави і права» для здобувачів вищої освіти галузі знань **08 Право** спеціальності **081 Право** освітньої програми **Право**.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Попович Терезія Петрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права

протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри _____ Іван ПЕРЕШ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 2 від «08» вересня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії _____ Павло ЧЕРЕВКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
	Денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120	2-й
Кількість модулів – 2	Семестр:
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,7 самостійної роботи – 5,5	1-й
	Лекції:
	24
	Практичні (семінарські):
	24
Вид підсумкового контролю: Денна форма навчання – залік	Лабораторні:
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:
	72

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення курсу «Історії філософії держави і права»: формування системи світоглядних засад здобувачів ступеня доктора філософії щодо розуміння природи і змісту основних філософсько-правових категорій і понять; загальних закономірностей виникнення й розвитку держави і права як феноменів; з'ясування їх сутності, визначення можливих перспектив їх подальшої еволюції; розкриття складностей і суперечностей історичного процесу розвитку знань про державу та право як багатогранні явища.

Вивчення історії філософії держави і права необхідно тому, що воно дає історичну оцінку ідей, в тому числі і тих, які вже намагались матеріалізувати в практику державного будівництва. У той же час історія філософії держави і права виховує повагу, зміцнює авторитет історично виправданих державних та правових інститутів, прогресивних теорій і доктрин.

Значення даної навчальної дисципліни полягає також у тому, що наразі у світі значно посилилось ідеологічне протистояння. Іде серйозна боротьба не тільки за ресурси, але і за свідомість людини. У цьому контексті зростає вплив історії філософії держави і права, оскільки знання ідей дозволяє самостійно розібратися у складних проблемах сучасної державно-правової реальності.

З огляду на викладене навіть філософсько-правові ідеї і вчення, що сягають корінням у сиву давнину, перетворюються в об'єкти гострої боротьби і в тій чи іншій формі використовуються у сучасних ідеологічних і політичних баталіях. І тому аспіранти-юристи повинні бути добре озброєні знаннями філософських державно-правових ідей і теорій минулого, без яких не можливо пізнати здобутки сучасної правової доктрини.

Завдання дисципліни «Історія філософії держави і права»:

1. допомогти у засвоєнні студентами об'єктивної історичної закономірності становлення державно-правових феноменів;
2. сформувати навички орієнтування у складнощах правової методології філософсько-правових концепцій, теорій та вчень, що пояснюють сутність та призначення державно-правових явищ;
3. обґрунтувати конкретні філософсько-правові погляди;
4. визначити новизну, оригінальність і соціальну цінність державно-правових концепцій і поглядів;
5. сприяти оптимальному використанню історичного досвіду правового розвитку демократичних країн, що має практичне значення для вдосконалення процесу вітчизняного державотворення.

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі ступеня доктора філософії права мають набути наступні компетентності, зокрема:

- знання науково обґрунтованих і концептуально оформлених ідей та поглядів мислителів на державно-правові феномени, які склалися і отримали розвиток протягом всієї історії людської цивілізації;

- знання концепцій, теорій і доктрин, які в логічно-понятійній формі відображають історичний процес поглибленого пізнання державно-правових явищ;

- знання державно-правових ідеалів, характерних для тієї чи іншої історичної епохи;

- здатність формувати абстрактні поняття і оперувати ними;

- здатність самостійно працювати з першоджерелами філософсько-правової думки, виявити змістовну, методологічну (світоглядну) і програмно-оціночну частину філософсько-правових вчень, концепцій, доктрин;

- здатність давати критичну оцінку й переосмислювати накопичені знання щодо розвитку державно-правових феноменів, застосовуючи метод рефлексії;

- вміння проявляти креативність, виявляти творчий підхід, ініціативу;

- вміння за допомогою використання отриманих знань та понятійно-категоріального апарату з'ясовувати питання походження державно-правових феноменів, їх сутнісних характеристик, типології, особливостей та їх соціального значення на різних історичних етапах розвитку людства;

- здатність критично оцінювати правову і політичну реальність, що історично мала місце в межах різних національних правопорядків;

- здатність проводити самостійні наукові дослідження з проблематики, що входить до предмету початкової дисципліни;

- здатність осмислювати та аналітично оцінювати складні наукові державно-правові проблеми;

- знання вітчизняної та зарубіжної доктрини у галузі дослідження, здобутків наукових шкіл та наукової роботи найавторитетніших дослідників;

- здатність формулювати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації;

- здатність до ведення діалогу й аргументування під час наукових дискусій.

Відповідно до освітньої програми для спеціальності «Право», вивчення дисципліни «Історія філософії держави і права» (ВК 1.1) сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких *компетентностей*, як:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до утворення абстрактних понять і оперування ними, до критичної оцінки й переосмислення накопиченого досвіду (власного і чужого), та до рефлексування загальносуспільної та професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність проведення самостійних наукових досліджень з визначеної проблематики.

ЗК 4. Уміння пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 5. Вміння проявляти креативність, виявляти творчий підхід, ініціативу.

ЗК 6. Здатність працювати в міжнародному науковому просторі.

ЗК 10. Здатність з нових дослідницьких позицій формувати належну методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його актуальність, визначати мету та цілі, а також оцінювати його якість.

ЗК 11. Здатність кваліфіковано відображати результати наукових досліджень у наукових статтях та тезах, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК 1. Здатність визначати наукову проблему, ставити наукові задачі та формувати робочі гіпотези досліджуваної проблеми.

ФК 4. Здатність до опрацювання та аналізу інформації для правового дослідження та готовність до її використання.

ФК 6. Знання вітчизняної та зарубіжної доктрини у галузі дослідження, наукові школи та наукові роботи найавторитетніших дослідників.

ФК 9. Спроможність до ведення діалогу й аргументування під час наукових і ділових дискусій, переговорів, судових дебатів, публічного виступу в судах та інших органах.

ФК 10. Здатність до підготовки наукового дослідження правової проблеми або статті у фахове видання.

ФК 12. Знання методологічних принципів та методів правового дослідження, здатність передавати знання у сфері юридичної та практичної діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Історія філософії держави і права» є опанування дисципліни «Історія вчень про державу і право» освітньої програми бакалаврату, а також дисципліни «Філософія права» освітньої програми магістратури.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-наукової програми «Право» на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання:

Програмні результати навчання	Шифр РН
Здатність до системного мислення, набуття нових знань та використання їх у власних наукових дослідженнях та у професійній практиці	РН 1
Вміння формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми, робити аналітичні прогнози розвитку правового життя в Україні та в зарубіжних країнах.	РН 4
Вміння збирати, обробляти та аналізувати джерельну базу для проведення дослідження, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загально цивілізаційного процесу.	РН 6
Вміння встановлювати наукову цінність джерел, використовуючи відповідні критерії та стандарти шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами, визначеними завданнями дослідження та з позицій доктрини верховенства права.	РН 7
Вміння кваліфіковано відображати результати наукових досліджень у наукових статтях, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у аналогічних закордонних.	РН 13

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни:

Очікувані результати навчання	Шифр РН
Здатність давати критичну оцінку й переосмислювати накопичені знання щодо розвитку правових феноменів, застосовуючи метод рефлексії	РН 1
Вміти за допомогою використання отриманих знань та понятійно-категоріального апарату з'ясувати питання походження державно-правових феноменів, їх сутнісних характеристик, типології, особливостей та їх соціального значення на різних історичних етапах розвитку людства	РН 1
Володіти здатністю критично оцінювати правову і політичну реальність, що історично мала місце в межах різних національних правопорядків	РН 4
Мати здатність осмислювати та аналітично оцінювати складні наукові правові проблеми	РН 4
Вміти збирати, обробляти та аналізувати теоретичні та прикладні дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних вчених	РН 6
Володіти знаннями вітчизняної та зарубіжної доктрини у галузі дослідження, здобутків наукових шкіл та наукової роботи найавторитетніших дослідників	РН 6
Вміти здійснювати процедуру встановлення інформаційної цінності джерел шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами	РН 7
Вміти проводити самостійні наукові дослідження з проблематики, що входить до предмету початкової дисципліни	РН 13
Вміти формулювати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації	РН 13

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Навчальна дисципліна вивчається за допомогою наступних форм та методів навчання: лекційні заняття, практичні (семінарські) заняття, написання есе.

Лекція – стрункий, логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певної наукової проблеми, теми чи розділу навчального предмету, ілюстрований за необхідністю наочною та демонструванням дослідів. Лекція має органічно поєднуватися з іншими видами навчальних занять, слугувати підґрунтям для поглиблення і систематизації знань, які набуваються аспірантами в процесі аудиторної та позааудиторної навчальної роботи.

Практичне (семінарське) заняття – вид навчальних занять практичного характеру, спрямованих на поглиблене опрацювання теоретичного матеріалу. Семінарські заняття сприяють активізації пізнавальної діяльності аспірантів, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів. Вони сприяють оволодінню фундаментальними знаннями, допомагають розвивати логічне мислення, формувати переконання, оволодівати культурою толерантності, активно впливати на соціальне становлення особистості.

Консультація – форма навчального заняття, при якій аспірант отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. Консультація може бути індивідуальною або проводиться для групи аспірантів, залежно від того, чи викладач консулює аспірантів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань навчальної дисципліни.

Самостійна робота аспірантів є складовою навчального процесу, основним засобом опанування навчального матеріалу у поза аудиторний час. Мета самостійної роботи - засвоїти в повному обсязі навчальну програму і сформувати самостійність як важливу професійну якість, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність. Завдання самостійної роботи з дисципліни – засвоєння, закріплення та систематизація відповідних теоретичних знань, а також їх застосування при виконанні практичних завдань. Самостійна робота забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять. До основних форм самостійної роботи належать такі: опрацювання прослуханого лекційного матеріалу, рекомендованих нормативних актів та літератури; вивчення питань, передбачених для самостійного опрацювання; підготовка до заліку, іспиту.

Індивідуальні завдання з дисципліни сприяють більш поглибленому вивченню аспірантом теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використовувати знання для вирішення відповідних практичних завдань. Індивідуальні завдання виконуються аспірантами самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома аспірантами.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види контролю:

1) поточний контроль, який здійснюється у ході:

- проведення семінарських (практичних) занять;

- виконання кожним із студентів індивідуального творчого завдання (есе), яке захищається у вигляді доповіді відповідно до запропонованих тем у рамках навчальної дисципліни;

- проведення консультацій та відпрацювань;

2) підсумковий контроль, який здійснюється у формі проведення заліку.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання та самостійна робота						Захист підготовленого наукового есе перед аудиторією	Сума
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	50	100
10	10	10	10	5	5		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Семестр 1	
	Кількість (очна ф.н.)	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	12	50
Захист підготовленого наукового есе перед аудиторією	1	50
Разом		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю	не зараховано з

		повторного складання	можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Знання здобувачів ступеня доктора філософії з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

оцінку **«відмінно» (90-100 балів, А)** заслуговує аспірант, який: всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку **«добре» (82-89 балів, В)** – заслуговує аспірант, який: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку **«добре» (74-81 бал, С)** заслуговує аспірант, який: в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку **«задовільно» (64-73 бали, D)** – заслуговує аспірант, який: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує аспірант, який: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється аспіранту, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється аспіранту, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Філософсько-правові ідеї в Давній Греції та Давньому Римі.

Виникнення та розвиток філософсько-правових поглядів в античний період. Ранній період давньогрецьких вчень. Софісти про державу і право. Сократ про державу і право. Вчення про державу і право Платона. Проекти ідеального ладу та класифікація форм держави у працях Платона. Теорія закону у філософсько-правовій спадщині Платона. Справедливість та її види. Співвідношення справедливості та законів. Державно-правове вчення Арістотеля. Поняття держави. Арістотель про зв'язок форм держави з майновою диференціацією вільних, про справедливість та її види, про право і закони. Погляди на державу і право Епікура та його послідовників. Полібій про класифікацію форм держави. Теорія «кругообігу». Поняття змішаної форми держави.

Філософсько-правові ідеї у Давньому Римі. Державно-правові погляди Цицерона: поняття держави та характеристика її форм; правова теорія Цицерона. Римські стоїки про державу і право (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій Антонін). Римські юристи про право та його види (Гней Флавій, Тіберій Корункарій, Гай, Папініан, Павел, Ульпіан, Модестін). Поняття права, справедливості та закону: їх співвідношення. Філософсько-правові ідеї раннього християнства. Августин Аврелій про державу і право.

Тема 2. Філософсько-правова думка доби Середньовіччя.

Проблеми держави і права в теологічному світогляді середньовіччя, основні риси та напрямки розвитку. Філософсько-правові концепції в середньовічній Західній Європі. Вчення

Фоми Аквінського про види законів, про елементи державної влади, про співвідношення церкви і держави, про право, справедливість та закони. Вічний, природний, Божественний та позитивний закони. Критика теократичних ідей у вченні Марсілія Падуанського. Розуміння держави, закону та його видів. Державно-правові ідеї середньовічних юристів.

Тема 3. Філософсько-правові погляди доби Відродження і Реформації.

Загальна характеристика філософсько-правової думки епохи Відродження і Реформації. Державно-правове вчення Н. Макіавеллі про природу людини, про цілі і форми держави. Проблеми співвідношення політики і моралі. Макіавеллізм. Проблеми співвідношення політики і моралі. Макіавеллізм. Державно-правові ідеї Реформації: М. Лютер, Т. Мюнцер, Ж. Кальвін. Філософсько-правове вчення Ж. Бодена. Поняття права. Концепція універсального права. Співвідношення права та закону. Класифікація законів. Ж. Боден про суверенітет державної влади і про форми держави. Філософсько-правові погляди Ф. Бекона. Вчення про всезагальну справедливість або про джерела права. Проблеми співвідношення природного і позитивного права. Теорія законів.

Тема 4. Розвиток європейської філософсько-правової думки в XVII ст.- XVIII ст.

Філософсько-правова думка Нідерландів XVII ст.: загальна характеристика (Г. Гроцій, Б. Спіноза). Обґрунтування теорії природного права. Філософсько-правове вчення Г. Гроція. Сутність та класифікація права. Природно-правова теорія Б. Спінози. Особливості поглядів Б. Спінози на природне право. Класифікація форм держави та їх зміст. Філософсько-правова думка в Англії (Т. Гоббс, Дж. Локк). Державно-правове вчення Т. Гоббса. Природне право та природні закони, їх види. Позитивні закони. Еволюція державно-правових поглядів Т. Гоббса. Ліберальна правова доктрина Дж. Локка. Природні права. Сутність та види законів. Вимоги до позитивних законів.

Основні філософсько-правові ідеї епохи Просвітництва. Філософсько-правове вчення мислителів французького просвітництва (Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Вольтер). Філософсько-правові ідеї Вольтера. Види та сутність природних прав. Принципи свободи, рівності людей у вченні Вольтера. Класифікація законів. Філософсько-правові погляди Ш.-Л. Монтеск'є. Теорія розподілу влади. Концепція «Дух законів». Теорія законотворчості. Сутність та типологія законів. Ж. Ж.-Ж. Руссо про походження держави, поняття та види законів. Теорія народного суверенітету та його гарантії. Вчення про державу і право мислителів німецького просвітництва (С. Пуфендорфа, В. Лейбніца, Х. Томазія і Х. Вольфа). Філософсько-правове вчення мислителів італійського просвітництва (Д. Віко і Ч. Беккарія).

Тема 5. Особливості філософсько-правових вчень європейських мислителів у кінці XVIII ст. - XIX ст.

Загальна характеристика основних напрямків філософсько-правової ідеології Німеччини в кінці XVIII - на початку XIX ст. Ліберальне вчення про право і державу І. Канта. Категоричний імператив. Співвідношення моралі і права І. Кант як теоретик правової держави. Проект «вічного миру». Вчення Г. В. Гегеля про право і державу. Філософія права Г. В. Гегеля. Розуміння сутності права, його класифікація та основні етапи розвитку. Категорія свободи. Г. Гегель про ідею держави та форми держави. Концепція громадянського суспільства. Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта). Критика природно-правової теорії. Погляд на походження права та його залежність від історії народу, а також етапи розвитку права.

Філософсько-світоглядні позиції європейського лібералізму: загальна характеристика. Англійський лібералізм. Теорія утилітаризму І. Бентама. Дж. Міль про свободу та демократію. Французький лібералізм. Б. Констан про політичну і особисту свободу, про оптимальну форму держави та ідею розподілу влади. А. де Токівль про сутність демократії, її необхідні елементи, а також основні аспекти співвідношення рівності і свободи. Німецький лібералізм XIX ст. (В. фон Гумбольдт, Л. фон Штейн). Розуміння права за Л. фон Штейном. Сутність держави, оптимальна форма держави та розподіл влади за Л. фон Штейном. Концепція «мінімальної держави» за В. фон Гумбольдтом.

Погляди на державу і право представників соціалістичного утопізму: А. де Сен-Сімона, Ш. Фур'є та Р. Оуена. Виникнення юридичного позитивізму. Проблеми держави і права в соціології О. Конта. Принципи соціократії. Дж. Остін про сутність позитивного права та особливості джерел права. Соціологічна теорія права Р. фон Ієрінга. Теорія держави (поєднання соціологічних та юридичних методів), а також вчення про право Г. Еллінека. Концепція органічного походження держави Г. Спенсера, а також розуміння сутності права. Марксизм як філософсько-правова течія. К. Маркс та Ф. Енгельс. Соціально-історичні джерела марксистського розуміння держави і права. Держава і право як надбудовні явища та їх класовий характер. Держава і право у поглядах анархістів (П. Ж. Прудон, М. Штірнер). Аристократична концепція держави і права Ф. В. Ніцше. Елітарна концепція устрою «здорового суспільства» та трактування права.

7. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма		заочна форма	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі

		Л	П	лаб.	інд.	с. р.		Л	П	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7						
Тема 1. <i>Філософсько-правові ідеї в Давній Греції та Давньому Римі.</i>	26	6	6			14						
Тема 2. <i>Філософсько-правова думка доби Середньовіччя.</i>	24	4	6			14						
Тема 3. <i>Філософсько-правові погляди доби Відродження і Реформації.</i>	22	4	4			14						
Тема 4. Розвиток європейської філософсько-правової думки в XVII ст.- XVIII ст.	22	4	4			14						
Тема 5. Особливості філософсько-правових вчень європейських мислителів у кінці XVIII ст. - XIX ст.	24	4	4			16						
Усього годин	120	22	24			72						

6.1 ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна)	
1.	Філософсько-правові ідеї в Давній Греції та Давньому Римі.	6	
2.	Філософсько-правова думка доби Середньовіччя.	6	
3.	Філософсько-правові погляди доби Відродження і Реформації.	4	
4.	Розвиток європейської філософсько-правової думки в XVII ст.- XVIII ст.	4	
5.	Особливості філософсько-правових вчень європейських мислителів у кінці XVIII ст. - XIX ст.	4	
	Разом	24	

6.2 ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна)	
1.	Філософсько-правові ідеї в Давній Греції та Давньому Римі.	14	
2.	Філософсько-правова думка доби Середньовіччя.	14	

3.	Філософсько-правові погляди доби Відродження і Реформації.	14	
4	Розвиток європейської філософсько-правової думки в XVII ст.- XVIII ст.	14	
5.	Особливості філософсько-правових вчень європейських мислителів у кінці XVIII ст. - XIX ст.	16	
	Разом	72	

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Аспіранти самостійно виконують індивідуальні завдання на вибрані ними та погоджені викладачем теми у формі підготовки есе.

Теми есе:

1. Особливості формування філософсько-правової думки Стародавньої Греції.
2. Філософсько-правові погляди Платона.
3. Філософсько-правове вчення Аристотеля.
4. Філософсько-правове вчення Цицерона.
5. Римські юристи про право і його види (Флавій, Корункарій; Гай, Папініан, Павел, Ульпіан, Модестін, Марціан).
6. Філософсько-правове вчення Ф. Аквінського.
7. Філософсько-правова погляди М. Падуанського.
8. Філософсько-правове вчення Н. Макіавеллі.
9. Філософсько-правові ідеї Реформації: М. Лютер, Т. Мюнцер, Ж. Кальвін.
10. Філософсько-правове вчення Ж. Бодена.
11. Філософсько-правові ідеї Ф. Бекона.
12. Філософсько-правове вчення Г. Гроція.
13. Філософсько-правові погляди Б. Спінози.
14. Філософсько-правове вчення Т. Гоббса .
15. Філософсько-правове вчення Дж. Локка.
16. Філософсько-правове вчення Ш.-Л. Монтеск'є.
17. Філософсько-правова концепція Ж.-Ж. Руссо.
18. Філософсько-правові ідеї Вольтера.
19. Філософсько-правове вчення І. Канта.
20. Філософсько-правова концепція Г.В.Ф. Гегеля.
21. Філософсько-правові ідеї історичної школи права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта).
22. Англійський лібералізм XIX ст. (І. Бентам, Дж. Міль).
23. Французький лібералізм XIX ст. (Б. Констан, А. де Токвіль).
24. Німецький лібералізм XIX ст. (В. фон Гумбольдт, Л. фон Штейн).

25. Представники соціалістичного утопізму про державу і право (А. де Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен)
26. Позитивістська школа права XIX століття (О. Конт, Дж. Остін): концептуальні засади.
27. Вчення про державу і право К. Маркса та Ф. Енгельса (К. Маркс та Ф. Енгельс).
28. Держава і право у поглядах анархістів (П. Ж. Прудон, М. Штірнер, М. Бакунін).
29. Аристократична концепція держави і права Ф. В. Ніцше.

8. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права/ редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2017. 1128 с.
3. Козюбра М.І. Практична філософія права: монографія. К.: Дух і Літера, 2024. 496 с.
4. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
5. Сливка С. С., Романова А. С. Філософія права [Текст]: підручник / Нац. ун-т «Львів. Політехніка», Навч.-наук. ін-т права, психології та інновац. освіти. Київ: «Вид-во Людмила». Т. 7: Систематичний курс. Всеосяжна модуляція. Надприродно-правове підґрунтя / Видавництво 4-те переробл. і допов. 2024. 296 с.
6. Філософія права: підручник для здобувачів освіти юридичних вищих навчальних закладів / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2017. 208 с.

Допоміжна література

1. Бандура О. Онтологія права як складова філософської онтології (попередні міркування). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. Том 22. № 2. С. 48-55.
2. Бондар Н.А., Міщенко М.С. Свобода як правова цінність: природа та особливості. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. Вип. 5. С. 26-30.
3. Братасюк В. М., Братасюк М. Г. Принцип визнання як необхідна засада становлення людини-особистості як суб'єкта права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 (21). С. 22-28.
4. Вовк В.М., Налуцишин В.М. Суспільна мораль і право. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Випуск 81: ч. 3. С. 303-307.
5. Жаровська І. Правова поведінка та ідентичність людини в дискусійній парадигмі філософії права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*.

2024. Випуск 81: ч. 3. С. 308-312.

6. Завальнюк В.В. Сучасні методи антропологічного дослідження права. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 342-347.
7. Козинець О.Г., Чумаченко В.Ю. Свобода як фундаментальна категорія філософії права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 708-710.
8. Магновський І. Й. Концепт природних прав людини в контексті природного права в національній науковій думці. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2022. Том XXXI. С. 48-56.
9. Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри. *Право України*. 2021. № 1. С. 43-65.
10. Павлишин О., Васюта Ю. Справедливість як елемент ідеї права та її місце в системі правових цінностей. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 2 (20). С. 40-47.
11. Попович Т. П. Категорія обов'язку відповідно до «чистої» теорії права Г. Кельзена. *Публічне право*. 2022. № 3 (47). С. 95-100.
12. Попович Т. П. Розуміння обов'язку у світлі соціологічних концепцій права ХХ століття. *Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць*. 2024. Випуск 103. С. 156-163. DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v103.2024.21>.
13. Середюк В.В., Дудар С.К. Формула Густава Радбруха: концептуальний аналіз та практичне значення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Випуск 84. Ч. 4. С. 389-396.
14. Семко М.О. Філософія права та її значення в процесі реформування правової системи України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 430-434.
15. Тімченко О.П., Козій І.В., Пігош М.А. Дієвість правової аксіології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 662-665.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV: станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
8. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV: станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
9. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm> – Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія.
2. <http://www.lsl.lviv.ua/> - Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.

3. <http://www.library.univ.kiev.ua> – Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
4. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України.
6. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> - каталог національних бібліотек країн світу.
7. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> - каталог електронних бібліотек України.
8. <http://www.nbuv.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки).
9. <http://www.nbuv.gov.ua/online-2010/> - передплачені науково-інформаційні ресурси НБУ ім. В.І.Вернадського.
10. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/> - електронні наукові видання НБУ ім.В.І.Вернадського.
11. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> - енциклопедії та словники.
12. <http://www.lib.com.ua/> - електронна бібліотека.
13. <http://www.slovari.org> – каталог словників (у тому числі, юридичні)
14. <http://www.ebk.net.ua> – повні тексти юридичних книг (бібліотека Князева).
15. <http://law.biz.ua/books/0023/0204.htm> - юридична бібліотека (Україна)
16. <http://pravo.biz.ua/> - юридична бібліотека (Україна).
17. <http://www.vuzlib.net/> - економіко-правова бібліотека (оцифровані підручники)
18. <http://chitalka.info/pravoznavstvo.html> – безкоштовна здобувач освітиська бібліотека юридичних ресурсів.
19. www.lawukraine.com - каталог юриста.
20. www.defence.com.ua - сам собі юрист.